

# KUR POLİTİKASI

## Türkiye’de Kur Politikasının Gelişimi

Tipik bir kapalı ekonomi modelinde dış denge, faiz oranlarından çok döviz kurları aracılığı ile etkilenmeye çalışılır. 32 Sayılı Karara gelinceye kadar -kimi zaman farklar olsa da- döviz kurları TCMB tarafından belirlenip ilan edilmiştir. 1980’li yılların sonuna kadar para politikası, kalkınma programlarının bir aracı olarak yürütülmüş, sabit döviz kuru sistemi söz konusu olduğundan, bu dönemde döviz kuru kalkınma planları çerçevesinde, ya olduğundan düşük ya da yüksek olarak belirlenmiştir. 1989 yılından sonra bu durum tamamen değişmemekle birlikte, para politikası, fiyat istikrarı hedefine göre uygulanmıştır. 1989-1993, döneminde TL’nin değeri yükselmiş, kısa vadeli sermaye girişinde artış yaşanmıştır. 1992-1994 yıllarında döviz kurunda görülen artışın önemli bir sebebi de para ikamesidir. Para ikamesi devletin senyoraj hakkını kullanamaması anlamına gelir. 1994 krizine yol açan en önemli ve birbirine bağlı iki değişken sıcak para ve kamu açıklarındaki istikrarsızlıktır. Kamu açıklarının finanse edilebilmesi için verilen yüksek faizler kısa vadeli spekülasyon fonların ülkeye akmasına yol açmış; fakat bir noktada bu süreç kamu açıklarındaki çok büyük artışlar sebebiyle risk artışı ve rating kuruluşlarının not düşürmesi ile tersine dönmüştür. 1994-1999 döneminde ise kurlar piyasada belirlenmekle birlikte, politika uygulayıcılarının yoğun müdahalesi altında seyretmiştir. Bu dönemde TL’nin değeri dar bir aralık içinde dalgalanmıştır. Ancak, bu dalgalanmada değerlenme yönünde bir eğilim olduğu da görülmektedir. 1999 yılı sonunda ise, “Yönlendirilmiş Sabit Parite (Crawling Peg)” olarak tanımlanan sistem uygulamaya konulmuştur. Bu sistemin en önemli başarı şartı, maliye ve gelir politikaları ile uyumlu olması ve çok uzun sürmemesidir. Ancak 2000 yılında, gerekli yapısal politika değişiklikleri uygulamaya konulmadığı, finans kesiminde görülen çeşitli bozukluklar görüldüğü için bu sistem başarısız olmuş ve 2001 yılında Türkiye tekrar dalgalı kur sistemine geçmiştir.

## Türkiye’ye Uygun Kur Politikası

Burada üzerinde durulması gereken asıl husus döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisidir. Bilindiği gibi döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisi, ancak ithalat ve ihracat fiyatlarını değiştirmesi durumunda ve Türkiye’nin ithalat talep esnekliği ile ihracat arz esnekliğinin ne olduğuna bağlı olarak ortaya çıkar. Eğer söz konusu esnekliklerin toplamı 1’den büyükse TL’nin değer kaybı dış ticaret dengesinde bir iyileşme sağlayacaktır. Aksi halde dış ticaret dengesi üzerinde olumsuz bir etki yapacaktır. Türkiye’de ihracat arz esnekliği düşük olduğu halde ithalat talep esnekliği yüksek olduğu için TL’nin değer kaybı, 2001 yılında yaşandığı gibi, dış ticaret açığını azaltıcı yönde bir etki yapmıştır.

Ancak döviz kuru enstrümanının kullanılmasında dikkat edilecek hususlar bulunmaktadır. Zira ekonomik etkinliğin azalması gibi bir risk de mevcuttur. 2000 yılında uygulanan, döviz kurunu çapa olarak kullanan programın benzerleri 1990’larda bir çok ülkede uygulanmıştır. Brezilya, Meksika, Rusya’da uygulanmış olan bu sistem, bu ülkelerde de krizlere yol açmıştı. Çünkü döviz çapa yapmak bir kredibilite sağlasa bile, bir süre sonra sistem üzerindeki baskılar artmaktadır.

Döviz kuru artışının enflasyona göre düşük kalması (TL’nin reel olarak değerlendirilmesi) hem bir fiyat (ikame) etkisi hem de gelir etkisi ortaya çıkarmıştır. Bu etkiler yoluyla ithalat talebi hızla yükselmiştir. 2000 yılında ithalat talebinde yaşanan hızlı büyüme, döviz kuru üzerindeki baskıyı artıran en önemli sebep olmuştur. Enflasyonun öngörülenden daha yavaş düşmesi, TL’nin aşırı değerlendirilmesi ve programın döviz kuru çapasına dayanması, programın başarısı konusundaki şüpheleri artırmıştır. 2000 yılı Kasım ayında yaşanan finansal kriz sonrasında, özellikle yabancılar arasında programın sürdürülebilirliği konusunda şüpheler artmıştır. Ancak, yukarıda ifade edilen sebeplerin mali sistemi sağlam olan bir ülkede bertaraf edilmesi mümkündür. Yani krize yol açan asıl sebep program uygulanmaya başlanmadan önce mali sistemin düzeltilmemiş olmasıdır.

Yaşanan bu deneyim, kur Politikasının dikkatli ve koşullara uygun seçilmesi ve planlamanın iyi yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi kur sistemleri iki uç arasında belirlenmektedir. Hiçbir ülke tam sabit kur uygulamadığı gibi, tam serbest kur sistemini uygulayan ülke de yoktur.

Kur sistemleri seçilirken dikkat edilen en önemli unsurlar, söz konusu sistemin esnekliği ve kredibilite yaratma gücüdür. Serbest kur sistemlerinde esneklik avantajı varken sabit kur sistemlerinde kredibilite avantajı öne çıkmaktadır.

Döviz kurlarındaki hareketin piyasaya etkisi konusunda da iki farklı görüş vardır.

İlk görüşe göre, döviz kuru belirsizliği, piyasa elemanlarının kur belirsizliğinin olumsuz etkilerini en aza

indirmek için piyasadaki etkinliklerini azaltmalarına yol açar. Öngörülemeyen kur değişiklikleri kârların azalması yoluyla ticaret hacmi üzerinde olumsuz etki yapar. Kurun hareketliliği arttığında ihracatçının riski artacaktır.

Diğer görüşe göre ise, iç ve dış ticaretin firmalar için bir seçenek olduğudur. Bu görüşe göre, firma piyasaya giriş (çıkış) maliyetlerini yabancı bir piyasadan çıkış (giriş) kayıplarıyla (kârlarını) karşılayacaktır. Uluslar arası ticarete görece dezavantajları olan firmalar döviz kuru hareketliliğinden fayda sağlarlar. Çünkü ihracattan beklenen nakit akımları giriş-çıkış maliyetlerinden daha fazla artar. Bu yüzden ticaret hacmi, kurlardaki hareketlilik sebebiyle artabilecektir.

Türkiye açısından birinci görüş daha anlamlı görünmektedir. Çünkü ülkemizdeki firmalar genellikle ya yurt içi için ya da yurt dışı için üretirler. Bazı üreticilerin üretimleri iç ve dış piyasalardaki gelişmelere karşı duyarlı değildir. Örneğin dış piyasalarda yaşanan bir talep azalması sonucunda üretim iç piyasaya yönelmemektedir. Yani söz konusu üreticiler için, ihracat bir seçenek değildir. Piyasalara giriş-çıkış maliyetleri ile ihracat gelirlerini karşılaştırmaları mümkün değildir. Bu yüzden döviz kurlarındaki belirsizlik ihracat açısından olumsuz bir etki yapar.

Döviz kuru Politikasının istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi, reel kurun takip edilmesini gerektirmektedir. Türkiye’de çeşitli kurumlarda hesaplanan reel kur endeksleri farklılık göstermektedir. Bunun başlıca sebebi hesaplamalarda dikkate alınan dövizlerin, farklı ağırlıklara sahip olmasıdır. Su anda Merkez Bankası tarafından kullanılan döviz sepeti (\$1+0,77 EURO) dan oluşmakta ve ilgili dövizlerin sepet içindeki ağırlığı zaman içinde sabit kalmamaktadır. Oysa reel değişimlerin sağlıklı bir şekilde takip edilebilmesi için sepetteki dövizlerin ağırlığının sabit olması gerekmektedir. Ayrıca kullanılan sepetteki dövizlerin payları, Türkiye’nin dış ticaretinde kullanılan dövizler göz önüne alındığında dış ticaretin yapısını iyi şekilde temsil etmemektedir.

Örneğin bugünkü kurlara göre Merkez Bankası sepetinin yüzde 60’i dolardan yüzde 40’i ise EURO’dan oluşmaktadır. Oysa dış ticareti temsil edecek bir sepette, EURO’nun ağırlığının daha fazla olması daha gerçekçi olacaktır. Böylece, TL’nin değerinde yaşanan değişimin EURO’nun ağırlığının dolara göre daha fazla olduğu bir sepete göre hesaplanması, kurun yarattığı rekabet gücü değişmesini daha doğru gösterecektir.

## 2002 YILI TÜRKİYE İHRACATI RAPORU

Aylar itibarıyla TIM açıkladığı ihracat raporlarında en çok göze batan gelişmenin döviz kurlarında yaşanan istikrarsız olduğu gözükmektedir. Söz konusu istikrarsızlığın ihracat üzerinde yarattığı olumsuz etkiler Euro/dolar paritesindeki Euro lehindeki gelişme sayesinde bir nebze dengelenmiştir. Döviz kurları ile ihracat arasındaki bağ ile ilgili tartışmalar 2002 yılında da devam ederken, TIM ısrarla rekabetin önündeki engellerin sadece kambiyo rejimi değil, enerji, istihdam, kredi faizleri ve vergiler gibi maliyet unsurları ile kotalar ve tarife dışı engellemeler olduğunun altını çizmiştir.

2001 yılı içerisinde yeni ekonomik programla daha rekabetçi bir özellik kazanan Türk lirası yıl boyunca inişli çıkışlı bir grafik izlemiş, 1.650.000 TL sınırından 1.300.000 TL sınırına 3 ay gibi kısa sürede inmiş, Amerikan dolarındaki değer kaybı %19,2’yi bulmuştur. Bu arada ana girdi fiyatlarını devlet yüksek kur üzerinden ayarlamış, ihracatçının girdi maliyetleri yükselirken, satış anlaşmalarını daha önceden yapan ihracatçılar yükselen maliyetlerini satış fiyatlarına yansıtamamıştır. Bu durumda, iç piyasadaki durgunlukta göz önünde dış pazara bağımlı kalan ihracatçı zararına mal satmıştır.

2002 yılının başına gelirsek, Ocak ve Şubat aylarındaki ihracat performansının cesaret kırıcı bir halde olduğu kolayca görülecektir. IMF programı çerçevesinde sektörlere yapılan desteklerin durdurulması, özellikle tarım kesiminin darbe almasına sebep olmuştur. 2002 Ocak ayı ihracatı, 2001 yılı Ocak ayına göre sadece % 4,6 artış gösterip, 2.454.371.000 dolar olarak gerçekleşmiştir.

2002 Şubat ayı ihracatı ise Türkiye Ekonomisinin sene başındaki cesaret vermeyen performansını pekiştirircesine, 2001 yılı Şubat ayına göre %6,9 oranında azalıp, 2.334.509.000 dolar olarak gerçekleşmiştir. Madencilik sektörü dışında tüm sektörlerimizde aylık bazda görülen bu azalma, yıllık ihracat artış ivmesini de olumsuz etkileyeceği konusunda endişeler başlamıştı. Ekim-Ocak arasında 4 ay gibi kısa sürede Türk Lirası’nın dolar ve euro karşısında %38 değer kazanması, TL’yi devalüasyon öncesi pariteden dahi daha değerli bir düzeye yükseltmiş bulunmaktaydı. TIM Şubat ihracat raporunda, ekonomideki koordinasyon eksikliğinin altını çizmiş ve üretim girdilerine yönelik vergi politikaları ile makroekonomik hedefleri arasındaki çelişkiler bir an önce giderilmesi konusunda uyarılar yapmıştı. Hatta rapordaki su cümleler ihracatçıları eleştirenler için bir cevap niteliğinde olmuştur:

"İhracat artışı sorunu, dar kur tartışmalarıyla gölgelenmemeli, ihracatçıların asil sorunları olan istihdam, finansman ve enerji konuları Türkiye gündemindeki yerlerini almalıdır. Unutulmaması gereken, ihracatla

büyümenin ekonominin can simidi olduğu ve bunun da tüm Türkiye'nin meselesi olduğudur." Uygulanan program ve kriz nedeniyle iç pazarın daralması, üreticilerin büyük bir kısmının çözüm için ihracata sarıldığı bir Mart ayı rakamları ilk umut ışığını vermiştir. İhracatta en yüksek artışların gözlemlendiği elektrik-elektronik ve makine, çimento ve toprak ürünleri ve hazır giyim ve konfeksiyon sektörlerinde iç pazarın önemli ölçüde daralması, bu sektörlerde dış pazarlara açılmaları için bir ivme yaratmıştır. Dolayısıyla, 2002 yılının Mart ayında ihracatımız bir önceki yılın aynı dönemine göre %18,3 artarak 2.861.064.000 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılının ilk üç ayı dikkate alındığında; toplam ihracat artışı %5 olurken, sanayi ürünleri ihracatı % 6,4 artmış, TIM tarafından ocak ayında yapılan uyarıyı teyit edencesine tarım ürünleri ihracatı ise %4 oranında azalmıştır.

Mart ayında Bazı kesimler tarafından "krizin bitti" şeklinde açıklamalar gelmiş, TIM bu iddiannın argümanlarını Mart ayı İhracat raporunda su tespitlerle çürütmüştür:

"2001 yılında Türkiye gayri safi milli hasılası bir önceki yıla göre– %9,4 küçülmüştür ve İkinci Dünya Savaşından bu yana görülen en büyük daralma yaşanmaktadır.

2001 yılında sanayi üretimi % 8,6 azalmışken, aylık Sanayi Üretim– İndeksi 2002 Ocak ayında bir önceki aya göre % 3,1 gerilemiştir. Reel büyümeye geçilmedikçe krizin bitmesinden bahsetmek doğru olmayacaktır.

2002 yılının Ocak-Şubat aylarında 6.440 şirket kurulmuştur, geçen– yılın aynı döneminde kurulan şirket sayısı 7.938 olduğuna göre, rakamdaki düşüş %18,9'tür. Gittikçe daha az şirketin kurulduğu bir ülkede krizin bittiğini söylemek mantıklı midir?

Bu ekonomik küçülmeye birlikte kişi başına düşen milli gelir 2.160– dolara gerileyerek, ortalama kişi başına milli geliri 22.500 dolar olan, tam üye olmak istediğimiz Avrupa Birliği'nin 10 kat altında kalmıştır.

Bütçe cephesinde de Ocak-Şubat aylarındaki konsolide bütçe açığı bir– önceki yıla göre %11.093 gibi olağanüstü bir oranda artmıştır. Açık ilk iki ayda 10.6 katrilyonu bulmuştur.

İstihdam cephesinde de iyimser olmamızı sağlayacak gelişmeler– gözlenmemektedir. 2001 yılında Türkiye genelinde toplam işsiz sayısı 1 milyon 902 bin kişi, işsizlik oranı da %8,5 olarak gerçekleşmiştir. Daha da vahimi, 2001 yılında Türkiye genelinde, yarınlarmızın teminatı eğitilmiş gençlerde işsizlik oranı %25,8'i bulmuştur."

2002 yılı biterken yukarıdaki parametrelerin pek azında olumlu– gelişmeler kaydedilmiştir. Daha önümüzde asmamız gereken bir çok engel mevcuttur. İşsizlik ve kapanan şirket istatistikleri, 9 aylık büyüme rakamlarının sosyal yansımalarının olmadığını göstermektedir. 2001 yılının tarihi bir daralma ile sona ermesi, 2002 yılının matematiksel anlamda iyi geçeceğini göstermiştir. DIE'nin üç aylık üretim endeksi grafiği bunu çok net bir şekilde anlatmaktadır. İki dönemdeki gelişmeler neredeyse birbirlerinin ayna karşısındaki yansımalar gibidir.

Nisan ayında geldiğimizde, Türkiye'de istihdamın büyük bir bölümünü taşıyan tarım sektörünün geneline yayılan azalma, sektördeki sorunların dikkat çekici boyutlara ulaştığını gösterdi. tarım ürünleri ihracatının 2001'in aynı dönemine göre %13,1 azalması karşısında TIM, Türkiye'de sosyal dengenin tam olarak sağlanabilmesi için tarım sektörünün sorunlarının acilen çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu olumsuz gelişmeye rağmen bir önceki yıla göre %8 artarak 2.747.214.000 dolar olarak gerçekleşen ihracatın Mart ayındaki ivmeyi devam ettirdiğini de açıkladı. Sanayi ürünleri ihracatının %11 artması söz konusu gelişmenin yaratıcısı olmuştur.

Türkiye ekonomisinin en eski sorunlarından biri olan enflasyon konusunda ise Nisan ayında iyimser beklentilerin doğduğu ve gittikçe hükümetin hedefi olan % 35 enflasyonun gerçekçi bulunduğu görülmüştür. TIM satın alma gücünün enflasyondan daha hızlı düştüğünü işaret etmiş, reel olarak hayat pahalılaşmakta olduğunun altını çizerek; köylü, işçi ve memur kesimleri gibi sabit gelirli kesimler enflasyondaki düşüşün faydalarından somut olarak yararlanamadığını raporunda açıkça ortaya koymuştur. Nisan ayı ihracat raporunda su cümleler akılda kalması gereken niteliktedir:

"Türkiye enflasyonu, üreterek ve ürettiğini ihraç ederek yenmeye mahkumdur. Ancak bu şekilde, toplumun bütün kesimleri enflasyondaki düşüşten faydalanacak, ülkemiz düşük enflasyonlu fakat durgunluk içindeki bir ekonomiden, üreten ve reel olarak büyüyen bir ekonomiye dönüşecektir."

Mayıs ayında döviz kurunda ekonomik gerekçelere dayanan bir artış meydana gelmiştir. Uzmanlar tarafından ısrarla belirtilen noktaya doğru hareketlenen döviz kurlarındaki bu gelişme Türkiye'nin rekabet gücü açısından önemli olmakla birlikte, ihracatı etkileyen tek öge değildir. TIM, Mayıs ayı ihracat raporunda, üretime dönük girdilerde rekabetçi fiyatlar sağlanabilirse Türkiye'nin tekrar üretebilen, ürettiğini de satabilen bir ülke olacağını altını çizmiştir. Bundan başka TIM, ne üst fiyatlarda ne de alt fiyatlarda gerçekçi olmayan döviz kurundan ısrarla kaçınılmasını istemiştir.

Sözü geçen gerçeklerin ışığında, 2002 Mayıs ayı ihracatı bir önceki yıla göre % 6,6 artarak 2.987.363.000

dolar olarak gerçekleşmiştir. Sanayi ürünleri ihracatı %10,5 artarken, tarım ürünleri ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre % 17,4 azalmıştır. tarım sektörü ihracatındaki azalmanın süreklilik kazandığı görülmüştür. Bu gelişmenin sonucu olarak da, tarım sektörünün Ocak-Mayıs 2002 döneminde toplam ihracat içindeki payı % 12'ye gerilemiştir.

Mayıs ayındaki Diğer önemli bir gelişme ise kamuoyunda "İstanbul Yaklaşımı" olarak bilinen finansal yeniden yapılandırma planının bankalarca kabul edilip, BDDK'ya sunulması olarak kaydedilmiştir. TIM, zor durumdaki firmaları rahatlatmaya yönelik bu girişimin başarıya ulaşması için kamu ve özel sektörün koordinasyon içinde çalışması ve güç birliğine gitmesi gerektiğini ısrarla belirtmiştir. Mayıs ayı İhracat Raporu su cümleyle sona ermektedir: "Reel sektörün finansal zorluklardan kurtulması Türkiye'nin önünü açacaktır."

Erken Seçim ile ilgili ilk tartışmaların başladığı 2002 Haziran ayında, iç borç faizlerinin beklenilen aksine yukarı doğru tırmanması, uygulanan istikrar programının geleceği hakkında endişeler yaratmıştır.

Enflasyonun hızla düşmesine rağmen faizlerin tırmanışı, fiyatlar genel seviyesindeki olumlu gelişmenin kalıcı olmadığı izlenimini vermiştir. Mayıs ayında % 40 birleşik seviyesine indirilmesi beklenen faiz oranları, belirsizliğin etkisiyle %70'lerin üzerine çıkmış, bu durum para ve maliye politikaları arasında da belli belirsiz bir kopukluğun varlığı hakkında şüpheler uyandırmıştır. Ekonominin reel kesiminde ortaya çıkan rakamsal anlamdaki olumlu gelişmelerin talep tarafında hissedilmemesi, paranın yönü konusunda elle tutulur yorumlar yapılmasına meydan vermemiştir. Faizler ile birlikte döviz kurlarının da yükselmesi, portföy tercihlerinde tereddüt yarattığı gibi tüketimin de ertelenmesine yol açmıştır.

Türkiye ihracatının her ne kadar basta belirtilen olumsuz şartların etkisine maruz kalacağı endişesi hakim olmuşsa da, Euronun hızlı değer artısının yarattığı olumlu etkinin yılın geri kalan kısmında da ihracat rakamlarına yansıtacağı anlaşılmıştır. İhracat haziran ayında bir önceki yıla göre % 5,1 artarak 2.751.403.000 dolar olarak gerçekleşirken, sanayi ürünleri ihracatı % 9,9 artmış, tarım ürünleri ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre % 24,2 azalmıştır. 2002 yılının ilk altı ayı dikkate alındığında ise; toplam ihracat artışı % 5,9 olmuştur. Sektör bazında en büyük artışlar, Taşıt Araçlar ve Yan Sanayi (%21,1), Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri (%19), Çimento ve Toprak Ürünleri (%16,3), Elektrik Elektronik ve Makine (%13,3) sektörlerinde gerçekleşirken, en büyük düşüşler yine tarım sektöründe kaydedilmiştir. AB ile ilgili çalışmaların ve tartışmaların yoğun şekilde gözlemlendiği haziran ayında, üyeliğe geçiş müzakerelerinin başlamasının da ekonomiye pozitif etki yapacağı kabul görmüştür. Bu etkiyle alakalı olarak ilerici uçtaki pozitif ve negatif yorumlar bir kenara bırakılırsa, en çok dış ticaret ilişkimiz bulunan AB ülkeleri ile her konuda standardizasyona gidilmesinin ihracatımız açısından da olumlu etkiler yaratacağı TIM raporlarında sıkça belirtilmiştir. Buna rağmen AB tartışmasının Bazı tehlikeleri unutturacak şekilde gündeme getirilmesinin siyasi ve ekonomik belirsizliği körükleyici bir nitelik taşıdığı da altı çizilmiştir.

TIM'in haziran ayı ihracat raporundaki mesajı ise su olmuştur: "AB her bakımdan Türk vatandaşlarının uzun yıllardan beri özlediği ve hak ettiği yaşam standartlarını içermektedir. Bu nedenle sadece AB üyeliğine ulaşmak için değil kendimiz için de evrensel standart olan "Kopenhag Kriterlerini" benimsemeliyiz. Fakat "AB girersek zengin oluruz" şeklinde gerçekçilik ve ciddiyetten uzak yapılan Bazı raporlar ve çalışmalar, hem kamuoyunu yanıltmakta hem de AB ve onun kriterlerinin evrenselliğini benimseyip halka anlatmaya çalışanları zor durumda bırakmaktadır. Bu bağlamda, AB'ye daha bilimsel ve gerçekçi olarak yaklaşmanın gerektiğine inanılmaktadır."

2002 yılının Temmuz ayında, TBMM'de alınan erken Seçim Kararının para piyasalarındaki belirsizliği ortadan kaldırması beklenmiş, sabit sermaye yatırımları ve reel kesimdeki genişleme planları açısından aynı etkinin görülmesinin pek mümkün olmadığı kısa zamanda anlaşılmıştır. Erken Seçim sonrası ortaya çıkacak tablonun o gün itibarıyla belirsiz olması da, üretim ve istihdam artışı önündeki kısa vadeli bir engel olarak gözükümüştür..

Irak ile ilgili senaryoların gün geçtikçe azalarak elle tutulur adımlara dönüşmesi de hem iç yatırımlar hem de bölge ülkeleri ile yapılan ticaretin beklemeye alınmasına yol açmıştır. Sonbahar aylarında bir askeri operasyonun her kesim tarafından seslendirilmesi, tedirginliği artırırken bölgede uzun vadeli bir istikrarsızlığın ortaya çıkaracağı sonuçlar hakkında bugünkü kadar net fikirler konulamamıştır. Yukarıda bahsedilen olumsuzluklar ve tehlikelere rağmen, Temmuz ayındaki ihracat rakamları hem büyüme hızı hem de döviz girdileri konusunda IMF ile yürütülen İstikrar programının en sağlam dayanağının ihracatçı kesim olduğunun bir kere daha altını çizmiştir. İhracat kayıtlarımıza göre, Temmuz ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre % 29,3 artış göstermiş ve 3.155 Milyar dolar olmuştur. Ocak- Temmuz dönemi dikkate alındığında da geçen yılın aynı dönemine göre ABD Doları cinsinden % 9,1'lik artışın ateşleyicileri sırasıyla, sanayi ve madencilik olmuştur. tarım sektörünün ihracatı ile ilgili olumsuz seyir devam etmiştir.

Sanayi sektöründeki ihracat artışının geçen yıl ve bu yılın Temmuz ayları karşılaştırmasına göre % 35,9'luk rekor bir artışa geçmesinin arkasında, imalat sanayiinin % 37,3'lük göreceli, 596.218 Milyon Dolarlık

mutlak artışının bulunduğu görüyoruz. Katma değer yaratmada oldukça etkin olan imalat sanayiindeki bu ihracat artışının üretim istatistikleri ve kapasite kullanım oranları istatistiklerine de yansıtacağı anlaşılmıştır.

Ocak-Temmuz 2002 döneminde ise aylık bazdaki bu artışın yarattığı ivme ile imalat sanayiinin ihracatı geçen yıl aynı döneme göre % 14,1'lik ilerleme göstermiştir. hazır giyim ve konfeksiyon, elektrik-elektronik ve makine ihracatındaki sırasıyla, 2001 Temmuz-2002 Temmuz karşılaştırmasına göre % 41,9 ile % 55,6 ; geçen yılın Ocak-Temmuz karşılaştırmasına göre % 18 ile % 23,6'lık artışlar göstermesi de emek yoğun sektörler ile teknoloji yoğun sektörler arasında verimli bir rekabetin yaşandığına işaret etmiştir. Tarım kesiminin ihracatında ise hem konjonktürel hem de dönemsel etkiler nedeniyle Temmuz ayında geçen yılın aynı ayına göre % 8,2'lik bir daralma yaşanmış ve söz konusu daralmanın da Ocak-Temmuz dönemine etkisi geçen yıla göre % 10,8'lük bir gerileme olarak kendini göstermiştir. Bitkisel ürünlerin ihracatının daralmasından kaynaklanan bu gerileme, en çarpıcı olarak kendini Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri, Zeytin ve Zeytinyağı ve Tütünde hissettirmiştir.

Temmuz ayında IMF heyetiyle temaslarda buluna TIM, döviz kazandırıcı unsurların önünü açma konusunda ısrarlı mesajlar verilmiştir.

Ülke gündeminin siyasete kilitlendiği Ağustos ayı boyunca ihracat tüm yapısal problemlere karşın artış direncini sürdürmüştür. 3Milyar dolar civarında gerçekleşen ihracat, geçen yılın aynı ayına göre % 15.2lik artış kaydetmiştir. Ülkemizin içinde bulunduğu borç sarmalından çıkması için o günlerde ihracatımızı 34 Milyar Doların çok üstüne çıkarmanın gerekliliğini savunan TIM, söz konusu rakamın bir hayal olmadığını 36 Milyar Dolarlık toplam yıllık ihracat ile kanıtlamıştır.

Sektörel olarak incelendiğinde haziran ayında sanayi mamulleri ihracatımızdaki artış trendinin devam ettiği gözlenmiştir. Sanayi mamulleri ihracatımız ilk sekiz ayda geçen seneye kıyasla %15,5lik bir artış sergilemiş, toplam ihracatımızdaki payı % 27 olan hazır Giyim ve Konfeksiyonda aynı dönemdeki artış % 18,7 olarak gerçekleşirken, Elektrik Elektronik ve Makine sektöründe %25,6 oranında bir artış kaydedilmiştir.. Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri sektörünün de artış trendi devam etmiş ve ilk sekiz aylık ihracat bir önceki seneye göre %36,2 oranında artmıştır. Bitkisel ürünlerde ise ihracat rakamlarımızdaki düşüş devam etmiştir. Erken Seçim Kararının alınmasından sonra, "ölçülebilir siyaset" kavramının üzerinde duran TIM, Siyasi partilerimizin ve liderlerinin üretim,ihracat ve borçların nasıl ödeneceği konusunda söylediklerinin ve söylemediklerinin belgelenmesi, siyasi partilerimizin liderlerini ve uzman kadrolarını ihracat ve üretim eksenindeki projelerini ortaya koyması için davet eden bir programı başlatmıştır.

"İhracatçı soruyor, siyasi liderler yanıtıyor" ismiyle lanse edilen toplantı serisi Eylül ayı itibarıyla başlamıştır. Toplantılarda siyasi liderlerin ihracat ve ekonomi konusundaki hedefleri ve projeleri tek tek ortaya çıkarken, İhracatımız tüm olumsuz siyasi gelişmelere rağmen, Eylül 2002'de geçen yıl aynı ayına göre % 27,7 oranında artarak 3,3 milyar Dolarlık rekor seviyesine ulaşmıştır. Ocak-Eylül 2002 döneminde yıl basından beri gösterilen yüksek performans sayesinde geçen sene aynı döneme göre % 12 oranında artmış ve 25,6 milyar düzeyine çıkmıştır. İhracatımızda görülen artış, tıkanan iç piyasa karşısında tüm gücü ile dış satıma yüklenen, bugüne kadar elde etmiş olduğu pazarları kaybetmemek için tüm gayreti ile çalışan, çevre ülkelere ihracatını arttıran üreticimizin ihracatçımızın büyük başarısıdır. Bu başarı tüm siyasi ve ekonomik olumsuzluklara rağmen kazanılmış bir başarıdır. Bu başarı, artan finansman maliyetleri, negatiflerle ifade edilen satış karlılığı ve net katma değer, üreticinin elindeki varlıkları satarak üretime devam etmesi, özel sektör çalışanının ücretlerinde reel düşüş yaşanması pahasına kazanılmış bir başarıdır. aylık bazda sanayi ve madenciliğin sırasıyla % 34,7 ve % 32,4 artış gösterdiği, tarımda ise % 1'den daha az düşüş gerçekleşmiştir. Ocak-Eylül 2002 döneminde ise geçen yılın aynı dönemine göre sanayi ve madenciliğin % 17,6 ve % 15,5'lik oranlarda artış kaydetmesine rağmen, tarımsal ihracatın % 15'den fazla düşüşü, tarım konusunda Bazı ek tedbirlerin ve politikaların geliştirilmesi gerekliliğini de ortaya koymuştur. TIM, Eylül ayı ihracat raporunda su cümleye yer vermiştir: "Türk özel sektörünün tüm siyasi ve ekonomik olumsuzluklar içerisinde dahi bu hedefe kilitlenerek, bu doğrultuda çalışma bilincinin en kısa sürede siyaset ve bürokrasi kesimince de kabullenilmesi en büyük dileğimizdir." yıl sonu Enflasyon hedefinin gerçekleşeceği hakkında büyük bir fikir birliği Ekim ayında perçinlenmiştir. Ekonomi ile ilgili tüm veriler pozitif bir yöne dönüşürken İç borç yükünün 140 katrilyona ulaşması ile birlikte Bazı olumsuzluklar da iyice belirginleşmiştir. 2003 bütçesinin ana hatlarıyla açıklanması bir çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Yeni bütçede giderlerin 2002 yılına göre % 45 artırılması ve buna rağmen gelirlerin sadece % 35 oranında artacağı belirtilmesi, yeni yılda da borçlanmaya hızla devam edileceği hakkında yeterli kanıtı sunmuştur. Bütçedeki toplam vergi gelirlerinin sadece % 19.87'sinin gelir vergisi ve % 9.39'unun kurumlar vergisi tarafından karşılanacak olması da, 2003 yılında Maliye Bakanlığının yine dolaylı vergiler üzerinde yoğunlaşacağını göstermektedir. Bu durum yeni yılda üretim maliyetlerinin düşmesi ile ilgili beklentilerin ertelenmesine yol açmaktadır. Bu gelişmeler ışığında TIM, enerji, akaryakıt, istihdam ve ara malları

üzerindeki vergilerde reorganizasyona gitmeyi desteklemeye devam edeceğini belirtmiştir.

Ekim ayı yine rekor denebilecek bir rakamla tamamlanmış, 3,652 milyar dolar olarak gerçekleşen ihracat rakamı yıl sonu hedeflerinin asılacağı inancını kuvvetlendirmiştir. 36 Milyar Dolarlık yıllık Toplam İhracat bütün olumsuzluklara rağmen umuttan çok beklenti haline gelmiştir. Geçen aylarda olduğu gibi, Ekim ayında en önemli ivme sanayi ve madencilik kalemlerinde göze çarpmaktadır. Her iki sektörün ihracatı sırasıyla % 35,6 ve % 44,6 artış gösterirken Ocak-Ekim döneminde bu oranlar % 17,8 ve % 18,5 olarak gerçekleşmiştir. Sanayi ihracatı içinde otomotiv ve yan sanayi, hazır giyim ve konfeksiyon ile demir ve demir dışı metaller en çok artış gösteren kollar olarak yer almaktadır. Bu kalemlerin toplamının aylık ihracatın % 50'si civarında olması, söz konusu artışların önemini ortaya koymaktadır. Tarım sektörünün ihracatı ile ilgili kaygıların yerini belli belirsiz bir toparlanmaya bırakması da, Ekim ayındaki sevindirici gelişmelerden biri olmuştur. Buna rağmen Ocak-Ekim dönemi itibarıyla 2001 yılına göre %8,4 daha aşağıda seyretmiştir.

TİM, "ihracatçılar soruyor, liderler cevaplıyor" toplantılar dizisiyle, erken seçim öncesi siyasal vaatlerin taahhüde dönüştürülebilmesi için Ekim ayında da çalışmalarına devam etmiştir. Liderlerin, ihracatın sorunlarına yaklaşımları ve çözüm önerileri erken seçim sonrasında TİM tarafından takip edileceği, böylece "Ölçülebilir siyaset" kavramının pratik hayatta kullanılacağı Ekim ayı ihracat raporunda açıklanmıştır. Erken seçim sonuçlarının açıklanmasından itibaren para ve sermaye piyasalarının kayda değer değişimler yaşadığı Kasım ayında ihracat, önceki ayları aratmayacak şekilde 3.700.000.000 Dolar seviyesinde gerçekleşerek %15.2 artmıştır. aylık bazda sanayinin % 32.1 ile başı çektiği bu artışta, madencili ve tarım sırasıyla % 11.3 ve % 14.4 artış ile katkı sağlamışlardır. Sanayideki artışın en önemli kalemleri % 62.4 artı ile rekor kıran Taşıt araçları ve yan sanayi, % 44.3 ile elektrik-elektronik ve % 30.8'lik artışla hazır giyim ve konfeksiyon olmuştur. Ocak-Kasım itibarıyla, Sanayi, Madencilik ve Tarımdaki ihracat Gelişimi sırasıyla, % 19.2 ve % 17.3'lük artış ile % 6 daralma olarak gerçekleşmiştir. Elektrik ve elektronik % 33.4, Taşıt araçları ve yan sanayi % 24 hazır giyim ve konfeksiyon da % 22.2'lik artışlar ile olumlu gidisin lokomotifleri olmuştur.

Kasım ayında TL'ye geri dönüşü tekrar gündeme getiren gelişmeler, İhracatın yarattığı ivme ile desteklenen döviz girdileri, bir miktar yastık altı paranın sisteme girmesiyle beraber ortaya çıkmış ve döviz kurlarının hızla gerilemesine sebep olmuştur. Faiz oranlarının aynı ivmeyle gerileyememesi ise iyimserliğin kalıcı bir görüntü çizmemesine sebep olmuştur. İhracatçılar döviz kurundaki ani değişikliğe karşı Bazı tereddütlere kapılmışlardır.

"Biz ihracatçılar olarak enflasyonla mücadelenin temel silahıyız. Türkiye'de enflasyonla mücadele, ihracatın artışıyla doğru orantılı olarak sürdürülebilir. Arzu ettiğimiz büyüme döviz kazandırıcı faaliyetlerin büyümesidir. İhtiyacımız olan şey yüksek kur değil, gerçekçi ve rekabetçi kurdur. İhracattaki artışın devam etmesinin, bu artışla fiyat istikrarı arasındaki orta ve uzun vadeli ilişkinin doğru kavranılacağı günlerin gelmesini diliyoruz".

Aralık 2002 Irak-ABD çatışmasının netleştiği ve bu nedenle piyasaların negatif yön çizdiği bir ay olmuştur. Türkiye'nin AB'den şartlı da olsa bir tarih almasının olumlu yansımaları söz konusu sıcak gelişme ile gölgelenmiştir. Döviz kurlarında Kasım ayında ortaya çıkan gerileme, iç siyasette ve dış siyasette meydana gelen olayların etkisiyle sona ermiştir. Kurlardaki bu hızlı tırmanışa TCMB tarafından yapılan müdahale kısmi de olsa etkili olmuştur. Merkez Bankası aynı kararlılığı döviz kurları hızla düşerken de göstermiştir. Buna rağmen Euronun hızlı değer artışı ihracat üzerinde yıl boyunca en çok etki yapan gelişme olmuştur. Üretimin girdi maliyetlerinde henüz olumlu bir gelişme olmamıştır ve Irak konusunun petrol fiyatları üzerindeki olumsuz baskısı da, 2003 yılında sorunların şiddetini artıracak niteliktedir. Olası bir operasyonda Türkiye'nin zararlarını telafi edecek planların ABD yetkilileri ile yoğun olarak tartışıldığı aralık ayında, söz konusu operasyonda ülkemizin direkt veya dolaylı katkıda bulunması da bir başka önemli tartışma konusu olmuştur.

Yıl ortasından itibaren yıllık toplam ihracatın 34 milyar\$'i geçeceği TİM tarafından defalarca duyurulmuştu. yıllık toplam rakam aralık ayındaki yeni rekorla 36,205 milyar \$'a ulaştı. 12. ayda geçen yılın aynı ayına göre %32 artarak 3,274 milyar \$ oldu.

Tüm olumsuzluklara rağmen ihracatın bu başarısının kalıcı olmasının Bazı şartlara bağlı olduğunu daha önce bir çok kere TİM raporlarında belirtmişti. Yeni yılda da ihracatın hak ettiği yeri bulması için Türkiye İhracatçılar Meclisi yorulmadan ve bıkmadan çalışmalarına devam edecektir.